

Suriye İç Savaşı Sonrası Ortaya Çıkan Göç Hareketinin Kamusal Mallar Teorisi Çerçevesinde Değerlendirilmesi¹

Yrd. Doç. Dr. Erdoğan TEYYARE

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü
erdoganteyyare@gmail.com

Kübra SAYANER

Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı
kubra_sayaner@hotmail.com

Özet: Göç olgusu, her ne kadar coğrafi bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlansa da esasında sosyal, kültürel, ekonomik, siyasi, güvenlik boyutları ile toplum yapısını ve ihtiyaçlarını değiştiren nüfus hareketleridir. Kamusal mallar faydasının ya da maliyetinin yayıldığı alana göre yerel, ulusal, bölgesel ve küresel olarak ayrılabilir. Göç hareketleri, birçok sorun ve ihtiyacı da beraberinde getirmektedir. Ortaya çıkan sorun ve ihtiyaçların giderilmesi için kamusal nitelikte mal ve hizmetler üretilmesi gerekmektedir. Üretilmesi gereken kamusal mal ve hizmetlerin miktarı ve düzeyi göç hareketinin etkilerinin yayıldığı alana göre belirlenmesini zorunlu hale getirmektedir. Çalışmada Suriye’de meydana gelen iç savaş sonrası ortaya çıkan göçün etkileri ve adeta küresel bir sorun haline gelen bu göç hareketi neticesinde sunulan kamusal mal ve hizmetlerin boyutları ve türleri, ülkeler ve uluslararası kuruluşlar çerçevesinde ele alınmıştır. Sonuç olarak sunulan kamusal mal ve hizmetlerin düzeyinin hala yetersiz olduğu ve maliyetlerinin uluslararası kuruluşlar ve ülkeler tarafından yeterince karşılanmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Kamusal Mallar, Suriye, Bölgesel Kamusal Mallar

Evaluating The Movement of Migration Occurred After The Syria Civil War Within The Scope of Public Goods Theory

Abstract: Though the migration fact is defined as a geographic translocation, it is actually the population movements change the structure and needs of the society by social, cultural, economic, political and security dimensions. The public goods can be analyzed under four titles such as local, national, regional and the global based on the area where their benefit or the costs spread. The migration movements bring a lot of problems and needs with it. The goods and services in public nature should be produced to meet these needs and challenges. The amount and the level of the public goods and services need to

¹ Bu çalışma, 27-30 Nisan 2017 tarihlerinde Saraybosna’da gerçekleştirilen “Irregular Migration Towards EU and Balkan Countries” temalı III. Uluslararası Saraybosna Konferansı’nda bildiri olarak sunulmuş çalışmanın, revize edilerek genişletilmiş şeklidir.

be produced must be determined based on the area where the effects of the migration movement spread. The effects of the migration occurred after the civil war in Syria, and the dimension and the types of public goods and services provided as a result of this migration movement what has almost become a global problem are discussed in this study within the context of the countries and the international organizations. As a consequence, it is drawn the conclusion that the public goods and services provided are still insufficient and the costs are not covered by international organizations and the countries.

Keywords: Migration, Public Goods, Syria, Regional Public Goods

1.Giriş

Dünya genelinde hemen hemen her ülke göçten etkilenmiştir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı toplu nüfus hareketlerine şahitlik etmiştir. Son elli yıllık dönemde Birleşmiş Milletler (UN) küresel göç verilerine göre dünya üzerinde 244 milyon kişinin göç ettiği tahmin edilmektedir (UN, 2016:1). Göç, "bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi" olmakla birlikte, süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirmesi sonucunu doğuran nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009: 22). Söz konusu yer değiştirme hareketleri gönüllü ya da zorunlu sebeplerle gerçekleştirilebilmektedir. Silahlı çatışmalar, doğal afetler, siyasal veya ekonomik sebeplerle milyonlarca insan doğup büyüdüğü toprakları terk etmektedir. Dolayısıyla, göç kavramının içine mülteciler, sığınmacılar, ekonomik göçmenler, düzensiz göçmenler ve çeşitli sebeplerle yerinden edilmiş insan grupları dâhil edilmektedir (Göç İdaresi, 2017).

Günümüzde bazı bölgelerde yaşanan gerek iç savaşın gerekse bölgesel iç karışıklıkların birçok olumsuz etkisi gözlemlenmektedir. Savaşın kaçınılmaz bir sonucu olarak görülen ve nüfus hareketi olarak tanımlanan göç olgusu, birçok sorunu ve ihtiyacı da beraberinde getirmektedir. Ortaya çıkan bu sorun ve ihtiyaçlar, kamusal nitelikli mal ve hizmetler üretilerek karşılanırsa da, savaş sonrası ortaya çıkan göç hareketinin ne kadar büyük olduğu ölçümlenerek, hangi maldan ya da hizmetten ne kadar miktarda üretileceği, bu mal ve hizmetlerin nasıl etkili ve verimli sunulacağı önemli bir sorun haline gelmiştir. Ayrıca, bir savaşın sonucunda meydana gelen göç hareketi, yalnızca savaşın yaşandığı ülkelerin sınır komşularının ya da kendi ülkesine göç kabul eden ülkelerin yüklenmesi gereken bir sorumluluk olmamakla birlikte, kamusal malların faydasının ya da maliyetinin yayıldığı alana göre yerel, ulusal, bölgesel ve küresel nitelikte incelenerek, hangi nitelikte ise o nitelikte bir mal ve hizmet üretimi gerçekleştirilmelidir.

Günümüzün küreselleşen dünyasında, yalnızca ulus devletlerinin sunduğu kamusal nitelikli mal ve hizmetler ihtiyacı karşılayamadığından dolayı,

gerekli kamusal mal ve hizmetleri bölgesel ve küresel örgütler tarafından da karşılanma ihtiyacı doğmuştur.

Bu çalışmada, son yıllarda Suriye’de gerçekleşen iç savaş sonrasında meydana gelen göç hareketleri, kamusal mallar teorisi çerçevesinde incelenmiştir. Suriye’de yaşanan savaştan sonra gerçekleşen ve adeta küresel bir boyut haline gelen göç olgusu, gerek göç hareketlerine kapılarını açan ülkelerin, gerekse yardım yapan ülkelerin, uluslararası örgütler ve ulus üstü bölgesel kuruluşların mülteciler için sunmuş olduğu ve sunması gereken kamusal mal ve hizmet düzeyi, faydasının ya da maliyetinin yayıldığı alana göre tasnif ederek; yerel, ulusal, bölgesel ve küresel bazda incelenerek, istatistiksel değerlerle ifade edilmektedir. Bu çerçevede çalışmada ilk olarak göç olgusu ve göçe yol açan nedenler açıklanmış, ardından kamusal mallar teorisi, türleri ve faydasının yayıldığı alana göre incelenmiştir. Daha sonra Suriye’de iç savaş sonrası ortaya çıkan göç hareketleri değerlendirilmiş ve bu göç hareketlerine karşı meydana gelen kamusal nitelikli mal ve hizmet harcamaları rakamsal olarak ifade edilmiştir.

2. Göç Olgusu ve Göçün Nedenleri

Göç, tarih boyunca insanoğlunun dinamik varlığı ve sınırsız talep ve ihtiyaçlarının hareket ettirmesi sonucu ortaya çıkan sosyal bir gerçekliktir. Göç, Uluslararası Göç Örgütü, Göç Terimleri Sözlüğüne göre “Uluslararası bir sınırdan geçerek ya da bir devlet içinde yer değiştirmek anlamına gelmekle birlikte, mültecilerin, yerinden edilmiş veya çıkarılmış kişilerin ve ekonomik olarak göç edenlerinde dâhil edildiği, göç ettiği süreye, göçün yapısına veya göçün nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir” şeklinde tanımlanmaktadır (IOM, 2009:22). Bir diğer deyişle göç, insanların ekonomik, toplumsal veya siyasal sebeplerden dolayı, bireysel ya da toplu bir şekilde yaşadıkları yerden başka bir yere hareket ederek, varılan yere uyum sağlanması sürecidir (Güllüpınar, 2012: 56). Tanımlardan da anlaşılacağı üzere göç, kişilerin gelecek yaşantılarının bir kısmını ya da tamamını geçirmek üzere, belirli nedenlere bağlı olarak bir amacı gerçekleştirmek için kişinin kendi iradesiyle gönüllü olarak yaptığı bir yer değiştirme hareketi olabileceği gibi, aynı zamanda doğal afetler, olağanüstü haller, savaşlar vb. gibi olumsuz koşullar dolayısıyla da yapmak zorunda kaldığı nüfus hareketidir.

Göçün zaman, mekân ve toplum genelinde gözlemlenebilen kalıplara göre gerçekleştiği düşünüldüğü zaman, evrensel bir deneyim olduğu ve tüm toplumlarda yer değiştirmenin ekonomik, sosyal, çevresel ve siyasal nedenleri olduğu da bir gerçekliktir (Bakewell, 2015: 192). İnsanların bir yerden başka bir yere göç etmelerinde çoğunlukla ekonomik nedenler etkili bir rol oynar. İşsizlik, yetersiz iş imkanları, daha iyi yaşam koşullarına sahip olma arzusu, gelir dağılımındaki eşitsizlikler vb. nedenler ekonomik nedenler olarak sayılabilir. Göçü yoğun bir şekilde etkileyen diğer bir değişkense, çevresel nedenlerdir. Yaşam kalitesi üzerinde etkili olan bu çevresel nedenler; kamu güvenliği, sosyal

hizmetler, çevre kalitesi, siyasi durum, deprem, heyelan, sel, doğa olayları vb. gibi olumsuz sayılabilecek durumlar olarak sıralanabilmektedir (Etzo, 2008:10). Çevresel değişkenler, gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru göçe yol açarken, gelişmiş bölgeler açısından çekici, gelişmemiş bölgeler açısından da itici özelliğe sahiptir.

Göç olgusunun diğer nedenleri olarak, siyasal nedenler, kişisel nedenler, güvenlik nedenleri olarak sınıflandırılabilir. Siyasal nedenler ise, mübadele yoluyla veya buna benzer siyasi nedenlerle yapılan göçlerdir (Bülbül ve diğ., 2010: 79). Kişisel nedenler olarak evlilik, emeklilik, eğitim gibi nedenler ifade edilebilirken, can ve mal güvenliğini tehdit eden durumların olması, gıda geçişinin yapılamaması, küçük yerleşim yerlerine sahip alanlarda orada yaşamakta olanların güvenliklerini, coğrafi koşulları güç olan yerlerde sağlayamamaları ya da sağlamakta zorlandıkları durumlardan dolayı yapılan göçler güvenlik nedeniyle yapılan göçler olarak ifade edilebilir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2006: 55).

Göçleri nedenleri ve sonuçları bakımından farklılıklarına göre gönüllü-zorunlu, sürekliliklerine göre geçici-devamlı, amaçlarına göre çalışma-sığınma, yasal olmalarına göre düzenli-düzensiz vb. gibi kriterlere göre sınıflandırmak mümkündür. İnsanların savaş, sürgün veya doğal afet gibi buna benzer nedenlerle yaşadıkları yerden ayrılmak zorunda kalmaları veya buna mecbur bırakılarak yaşadıkları yerden başka bir yere göç etmeleri “zorunlu göç” olarak adlandırılırken, kişilerin kendi iradeleri ile karar verdikleri, gönüllülük esasına dayanarak, bireylerin daha iyi hayat koşullarına sahip olma umuduyula yaptıkları göç ise, “gönüllü göç” olarak adlandırılır (Yılmaz, 2014: 1687). Sürekliliklerine göre geçici göç, günlük, mevsimlik gibi belirli zamanlarda belirli amaçlar için yapılan, tekrar göç edilen yere dönüşmesi ile sonlanan göçlerdir ki, mevsimsel olarak tarım alanındaki işçilikler veya yazlık evlerine gidenler örnek olarak verilebilir (Bülbül ve diğ., 2010: 77). Yasallıklarına göre, yabancıların yasal yollarla Türkiye’ye girişi, Türkiye’de kalışı ve Türkiye’den çıkışı “düzenli göç” olarak ifade edilirken, yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişi, Türkiye’de kalışı, Türkiye’den çıkışı ve Türkiye’de izinsiz çalışması “düzensiz göç” olarak ifade edilir (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, m.3/1). Göç, ulusal sınırlar içinde olduğu kadar ulusal sınırlar ötesine de gerçekleşebilmektedir. Bu yönüyle göç olgusu, temel olarak iç göç ve dış göç olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. İç göç, ülke sınırlarını aşmaksızın, ülke içindeki farklı şehirler arasında yer değiştirme hareketi olarak tanımlanırken, dış göç ise, ülke sınırlarını aşarak ülke dışında farklı bir ülkeye yapılan göç hareketidir (Vergil ve diğ., 2014: 1).

Göç hareketlerinin, yönetilebildiği duruma göre olumlu ya da olumsuz birçok farklı etki yaratabilmesi söz konusu olabilmektedir. Zira iyi yönetildiği takdirde olumlu, aksi durumda yönetildiği takdirde başta kamusal düzeni ve güvenliği tehdit olmak üzere, farklı boyutlarda birçok olumsuz etkiyi de

beraberinde getirebileceğinden dolayıdır ki, ekonomik kalkınmayı destekleyen, kamusal güvenliği koruyan, insan haklarının korumasını hedefleyen etkili ve verimli bir göç yönetimi geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir (Göç İdaresi, 2017).

Tarih boyunca sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik alanlarla çok yakından ilgili olan göçten, dünya genelinde neredeyse her ülke etkilenmiştir. Bu etkilenmeye bakıldığı zaman, göç hareketlerinin birçok sorunu ve ihtiyaçları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Ortaya çıkan bu sorun ve ihtiyaçların giderilebilmesi için kamusal nitelikli mal ve hizmetler üretilmesi gerekmektedir.

3. Kamusal Mallar ve Hizmetler

Samuelson'un 1954 yılında yazdığı ve bir model olarak ortaya konulmuş olan, "Kamu Harcamalarının Saf Teorisi" adlı makalesi, modern kamusal mal teorisinin temeli olarak kabul edilmiştir (Göker, 2008: 109). Modele göre, hangi malların kamu malı olarak sınıflandırılacağını belirleyecek olan kriterler tanımlanmış ve kamu mallarının optimal sunumu, bu özellikler göz önüne alınarak bir piyasa işleyişi içinde, ama özel mallardan olan farkları göz önüne alınarak analiz edilmiştir. Ancak diğer yandan, kamu mallarının tanımlanmasını sağlayan özellikler zaman içinde değişim gösterebilmektedir. Bu değişimler birçok koşula bağlı olup; teknolojik gelişmeler, sosyal, siyasal ve ekonomik yapılarıdaki değişimlere göre şekillenmektedir. Zira önceden kamu malı kategorisindeki bir mal, teknolojik gelişmeler sonucunda kamu malı olma özelliğini kaybedebilmektedir (Kirmanoğlu, 2013: 119).

Samuelson'a göre bir malın kamusal mal mı yoksa özel mal mı olduğunu, talebe ve arza göre iki kriterde değerlendirmiştir. Talep kriterine göre, bir malın faydası yalnızca o malı tüketen kişiye ait ise bu malın 'özel mal' olması, faydası diğer kişilere de ulaşıyorsa ve aynı anda faydası birden fazla kişi tarafından tüketilebiliyorsa bu malın 'kamusal mal' olması söz konusudur. Samuelson bu duruma 'bağlı tüketim' adı vermektedir. Arz kriterine göre ise, tüketiminden mahrum bırakmanın mümkün olup olmamasına ve tüketiminde rekabetin olup olmamasına göre değerlendirilmektedir (Kirmanoğlu, 2013: 120). Samuelson yaptığı bu çalışma ile modern kamusal mallar teorisine kamusal malların tanımını kazandırmış buna ilave olarak da, kamusal malların etkin sunum koşulu ile ilgili önemli katkılar sağlamıştır (Pickhardt, 2006: 441-443).

Musgrave ise, Samuelson'un özel mallar ile kamusal mallar olarak ikiye ayırma varsayımına karşı çıkarak, kamusal malların tüketiminde rekabet olmaması nedeniyle söz konusu olan ortak tüketim koşulunun, bedeline katkıda bulunup bulunmamasına bakılmaksızın herkese uygulanması gerektiğini savunmakla birlikte, kamusal malları tanımlarken rekabet yokluğunun yanında, tüketiminden de kimsenin dışlanamamasını gerekli olarak görmektedir (Göker, 2008: 111).

Kamu malları terimi için ilk olarak Samuelson (1954) “kolektif tüketim malları”, Musgrave (1959) “sosyal ihtiyaçlar” ve “sosyal mallar” (1969) kavramlarını kullansa da, zamanla bu terim literatürde “kamu malları” olarak yer edinmiştir (Kayıran, 2013: 152).

Devletin temel varlık sebebi, bir arada yaşamını sürdüren insanların, birlikte yaşamasından doğan toplumsal ihtiyaçlar olarak nitelendirilen bir takım kamusal nitelikli ihtiyaçların karşılanmasıdır ki, devletin üretmek zorunda olduğu bu toplumsal ihtiyaçlara “kamusal mal ve hizmetler” adı verilmektedir (Çelebi ve diğ., 2008: 2).

Tüketimlerinde rekabet olmayan, kimsenin tüketiminden dışlanamadığı, sunumu özel sektör tarafından gerçekleştirilemeyen, söz konusu malların devlet tarafından bütçe yoluyla finanse edilerek, bedelsiz olarak devlet tarafından sunulabilen mal ya da hizmetlere *kamusal mallar* ya da *sosyal mallar* denilmektedir (Savaşan, 2014: 147).

Kamusal mal ve hizmetleri; tam (mutlak) kamusal mal ve hizmetler, yarı kamusal mal ve hizmetler, özel mal ve hizmetler, erdemli-erdemlessiz mallar ve kulüp mallar olarak ayırmak mümkündür.

Tam (mutlak) kamusal mal ve hizmetler, devlet tarafından üretilmezlerse başka türlü üretilmeyecek nitelikte olan, faydası birimlere bölünemeyen, fiyatlandırılmayan, pazarlanamayan ve finansmanı vergilerle yapılan, kamu politikaları vasıtasıyla sağlanan (savunma, adalet, güvenlik gibi) mal ve hizmetlerdir (Karaaslan, 2005; Pehlivan, 2012; Turan, 2008). Bu mal ve hizmetin tüketiminde kısmen rekabet edilebilirliği ya da kısmen dışarıda bırakılabilir olmasının mümkün olmadığı nadir mal ve hizmetlerdir (Stiglitz, 2000: 128).

Şekil 1: Kamusal Mal ve Hizmet Türleri

Bazı mallar ve hizmetler de vardır ki, hem kamusal hem de özel mal niteliğine sahip olmakla, serbest piyasa mekanizması vasıtası ile arz ve talep kurallarına göre üretilmesi mümkün olan pazarlanabilen ve fiyatlandırılabilen (eğitim, sağlık gibi) mal ve hizmetlerse *yarı kamusal mal ve hizmetler* olarak adlandırılır (Pehlivan, 2012: 42). Keynesyen iktisadi anlayışa göre devlet, eğitim, sağlık, konut, çocuk yardımı, yaşlılığa bağlı emeklilik, işsizlik sigortası gibi alanlarda önemli görevler üstlenmiştir (Öztürk, 2005: 30).

Özel mal ve hizmetlerse, faydası tamamen bölünebilen, bireylerin zevkine, gelirine göre istediği miktarda yararlanabildiği, finansmanınınsa mal ve hizmetten yararlananların mal ve hizmet karşılığında ödedikleri ücretlerle sağlandığı, hem özel kesimin hem de devletin üretebileceği (havayolu, elektrik, su gibi) mal ve hizmetlerdir (Karaaslan, 2005: 40). Tüketimleri sırasında rekabetin varlığı ve yararlandırmama ilkesinin uygulanabilmesi nedeniyle, bu gruptaki malların faydaları toplam bireyler arasında tam olarak bölünebilmektedir. Bu malların tüketiminden sağlanan fayda tamamen içsel karakterdedir (Edizdoğan ve diğ., 2010: 30).

Erdemli (merit ya da değerlendirilmiş) mallar, ilk kez Musgrave tarafından kullanılan bir kavramdır. Musgrave'e göre, toplumun sağlığı ve refahı açısından gerekli olduğu halde yeterli bilgi, eğitim ya da gelir düzeyi olmadığı için talebinin yetersiz kaldığı mallar erdemli mallardır (Kirmanoğlu, 2013: 124). Devlet paternalist yaklaşım nedeniyle erdemli mal ve hizmet üretmektedir (Engin ve diğ., 2017: 74). Eğitim, sağlık, toplu konut, çocuklara okulda süt ve kuru üzüm dağıtımı, ilkokul düzeyindeki öğrencilerin aşılmasının zorunlu kılınması, tablet dağıtımı gibi birçok örneklerle bu mallar çeşitlendirilebilir.

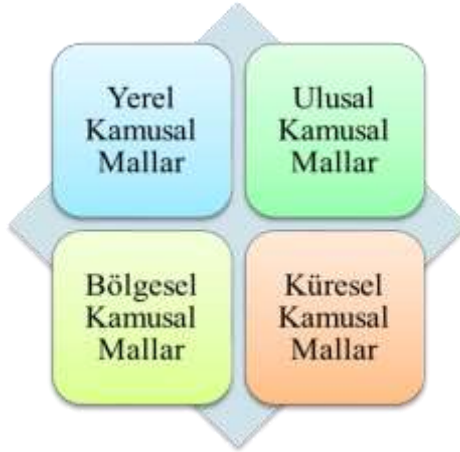
Erdemsiz (demerit) mallar, genel olarak toplum sağlığını ve ahlakını bozan, bireylerin kendileri için yarattığı zararları veya maliyetleri daha az hissettikleri için gereğinden fazla tüketme eğiliminde oldukları ve aşırı talebin olduğu mallar olarak tanımlanabilir (Akdoğan, 2011: 14). Erdemli mallara yönelik talep yetersizliği ve erdemsiz mallara yönelik aşırı talep kaynak kullanımında etkinliği bozmaktadır (Engin ve diğ., 2017: 74). Erdemsiz mallara, devletin belirli yaş altındaki bireylere sigara ve alkol satışını yasaklaması, belirli saatlerden sonra alkol satışını yasaklaması, sigara paketleri üzerinde sağlığa zararlıdır yazısı bulunması ve bu temalarda resimler konulması, uyuşturucu tüketiminin tamamen yasaklanması da bunlara örnek olarak verilebilir (Akdoğan, 2011: 14).

Kulüp mallar ise, tüketimden mahrum bırakılma özelliğine sahip olduğu halde, belirli bir kapasite noktasına kadar faydada rekabet olmayan mallardır (Kirmanoğlu, 2013: 128). Kulüp mallar kapsamında yer alan mallar, gerçekte özel mal olup bir piyasa fiyatına konu olan, pazarlanan ve tüketiminde rekabetin olduğu mallardır. Bu mallar, az sayıda ve birbirine çok yakın zevklere sahip bireyler için üretilmektedir (Altay, 2015: 43). Bu malın pozitif dışsallıkları olmakla birlikte, dışsal faydadan sadece belli bir grup yararlanmaktadır. Kooperatifler,

dernekler, sendikalar, tenis, golf, yüzme gibi kulüplerin üyelerine sundukları hizmetler, orduevleri, öğretmenevleri, meslek odaları gibi üyeliğe bağlı olarak verilen hizmetler kulüp mallara örnek olarak verilebilir.

Kamusal malları faydasının ya da maliyetinin yayıldığı alana göre; yerel kamusal mallar, ulusal kamusal mallar, bölgesel kamusal mallar ve küresel kamusal mallar olarak dört farklı boyutta ele almak mümkündür.

Şekil 2: Faydasının Yayıldığı Alana Göre Kamusal Mallar

Etkisi sınırlı bir alanı kapsayan ve sunumu yerel yönetimlerce yapılan, sokakların temizlenmesi, çöplerin toplanması ya da sokak aydınlatması gibi faydası sınırlı alana yayılan kamusal mallara “*yerel kamusal mallar*” adı verilmektedir (Savaşan, 2014: 195). Bu malların etkin sunumu, taleplerin açıklanması ile olmamakla birlikte, idarenin talepleri bilmesi ile yani, siyasal mekanizmanın işletilmesi ile sağlanırken, bu malların finansmanı da faydalanma ilkesine göre değil, ödeme gücü ilkesine göre gerçekleştirilmektedir (Kirmanoğlu ve diğ., 2006: 27).

Kamusal malların faydasının yayıldığı alan, ülke sınırları içerisinde yer alıyorsa, buna “*ulusal kamusal mallar*” adı verilmektedir (Mutlu, 2006: 55). Ulusal kamusal mallara örnek olarak ulusal savunma hizmetleri verilebilir. Ülke savunma hizmetlerinden, sadece o ülkede yaşayan bireyler faydalanabilir. Ulusal kamusal malların iki önemli özelliği bu malların faydasından bireyleri dışlamanın mümkün olmaması ve faydalarının bölünememesi dolayısıyla, fiyatlandırılmalarının ve piyasa aracılığı ile sunulmalarının mümkün olmamasıdır. Ulusal kamusal malların bu özellikler itibarıyla tam kamusal mallar ile aynı özellikleri taşımaktadır (Vural, 2007: 35-36).

Sağladığı fayda açısından, ulusal kamusal mal ve küresel kamusal mal arasında kalan bir kamusal mal olan bölgesel kamusal mallar, coğrafi ya da

kültürel ölçütlere göre belirlenen, bölge kavramı ile yakından ilgisi olan bir kamusal maldır (Çelebi ve diğ., 2008: 4). Tüketiminde rekabetin olmaması ve dışlanamazlık özelliklerinin her ikisini de taşıyan bir tam kamusal mal veya hizmetin etkileri birden fazla ülkeyi kapsaması bu malın *bölgesel tam kamusal mal* olduğunu gösterirken, birden fazla ülkeyi kapsayan bu mal veya hizmetten faydalanan sayısı arttıkça faydasında bir azalma görülmekteyse ya da dışlama özelliği kısmen mümkün olabilmekteyse bu mal ve hizmet *bölgesel yarı kamusal mal ve hizmet* olarak adlandırılır (Savaşan, 2014: 197).

Kamusal mallar, herkesin ortak menfaatleri olduğu mallar, hizmetler ya da kaynaklar olup, kimsenin bu mal ya da hizmetin faydalarından dışlanamaması ve bir kişi tarafından tüketim bir diğerinin tüketimini azaltmadığı iki özelliğe sahiptir. *Küresel kamusal mallar* ise, dünyada yaşayan bütün insanlara fayda sağlayan, mal ya da hizmetin faydasının birden fazla ülkeye, bugünkü yaşayan kuşağa ve gelecek kuşaklara da ulaştığı, tüketiminden kimsenin dışlanmadığı ya da bu faydadan mahrum bırakılmadığı ve tüketen bireyler veya ülkeler arasında rekabete yol açmayan, küresel ve kamusal niteliklere sahip olan mal ve hizmetlerdir (Göker, 2009: 8).

Ulusal ya da yerel kamusal malların faydası yalnızca o ülkede yaşayanlar insanlar için olup, bölgesel kamusal malların faydası belirli bir bölgede yer alan ülkelere yayılırken ve o ülkelerde yaşayan insanlar yararlanırken, küresel kamusal malların faydasından tüm dünya ülkeleri yararlanmaktadır (Çelebi ve diğ., 2008: 7).

Fayda veya maliyetleri neredeyse tüm dünya ülkelerine yayılan bu küresel kamusal malları, sürekli fayda sağlayan mal olarak düşünmemek gerekir. Zira bu tür mallar genellikle hizmet niteliğindedirler ki, sağlık, çevre, savaşlar, göçler, krizler gibi küresel nitelikte yer alan negatif dışsallıklar da küresel kamusal mal olarak nitelendirilmektedir. Dünya ekonomisinin küreselleşme sürecinin hız kazanması ile birlikte, üretim faktör ve süreçleri, teknolojiye ilişkin ilerlemelerin de etkisiyle, sınır tanımaksızın sınırların ötesine çıkmasıyla ülkelerin birbirleriyle etkileşimleri, birbirlerine olan bağımlılıkları ve sermaye hareketleri hızla artmaktadır (Mutlu, 2006:54). Ülkeler ve bölgeler arası ekonomik faaliyet hareketlerinin hızlanması, bu faaliyetlerin olumsuz etkileri olarak ortaya çıkan dışsallıkların da küresel ölçekte artmasına neden olmaktadır. Ortaya çıkan küresel nitelikli bu sorunları ülkelerin tek başlarına çözmeleri mümkün olmamakla birlikte, bölgesel ya da küresel kuruluşlar bu sorunları çözüme kavuşturmada ya da küresel mal arz etmede, ülkelerle birlikte faaliyetleri yönlendiren, düzenleyen kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Mutlu, 2006: 55).

Günümüzde yerel ya da ulusal mallar ulus devletlerince sunulabilmesine rağmen, bölgesel ya da küresel malların sunumu için oluşturulan bir topluluk bulunmamakla birlikte, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları, özel sektör kuruluşları gibi örgütlerin küresel kamusal malların sunumunu

gerçekleştirmede ve politikaların oluşturulmasında etkisi görülmektedir (Kirmanoğlu ve diğ., 2006: 32).

4. Suriye’de Ortaya Çıkan Krizin Değerlendirilmesi

Suriye’de yaşanan iç karışıklık, 2011 yılının Mart ayında, Suriye’de başlayan gösterilere karşı Beşar Esad yönetiminin, bu gösterilere karşı sert müdahaleleri ve muhalif askerlerin direnişinin iç savaşa dönüşmesiyle, yaklaşık altı yıldır devam etmektedir (Erşen, 2014: 55). İç savaşa dönüşen ortamın durumuna bakıldığı zaman, insani davranış ilkesine göre temel hakların ihlal edildiği, özgürlükten mahrum bırakma, işkence ve kötü davranış gibi birçok temel suçların işlendiğinden bahsedilebilmektedir (Çelik, 2014: 56). Bu durum ülke içinde ve dışında milyonlarca insanı etkilemekle birlikte, her geçen gün burada yaşayan insanlar kaynak yetersizliği ve şiddet nedeniyle kendi ülkelerinden ayrılmak zorunda bırakılmaktadır.

Suriye’de devam etmekte olan iç savaşta, fiilen meşruiyetini kaybetmiş bulunan ve sivil halka karşı kimyasal silah kullanımı dâhil olmak üzere, iktidarda kalmak için her yola başvurmaktan kendini geri çekmeyen rejimin, ayırım yapmaksızın devam etmekte olduğu şiddet eylemleri sonucunda bugüne kadar resmi rakamlara göre 600.000’den fazla (resmi olmayan rakamlara göre 1 milyondan fazla olduğu tahmin edilmektedir) Suriyeli hayatını kaybetmiştir (Dış İşleri Bakanlığı Dış Politika Raporu, 2017). 2011’den bu yana hükümete bağlı güçler tarafından 117.000’den fazla kişi hapsedilmiş ve hapisteyken kötü muamelelerden dolayı ölüme mahkum edilmişlerdir (HRW, 2017).

Suriye’de süren çatışmalarda yaklaşık olarak 13 milyon 500 bin insan etkilenmiş olup, bu sayının 6 milyon kadarlık kısmını çocuklar oluşturmaktadır (UNICEF Syria Crisis Humanitarian Results, 2017). Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Ofisi (OCHA)’ya göre, Suriye içinde 7.6 milyon insan yerinden olmuş, Suriye dışında 4.8 milyon insan sığınma talebinde bulunmuştur ve 12 milyon insan şu anda insani yardıma ihtiyaç duymaktadır (OCHA, 2016). Bununla birlikte, kuşatma altındaki bölgelerde 1 milyon insanın yaşamakta olduğu olduğu tahmin edilmektedir (HRW, 2017). Böyle bir ortamda, insanların can güvenliğinin olmamasının yanında, sağlık sorunları, gıda yetersizliği ve açlık vb. gibi sorunlarla da mücadele etmeleri, hayatta kalabilmeleri için yaşadıkları ülkeleri terk etmelerini zorunlu kılmıştır. Bu nedenle başka bir ülkeden sığınma talep ederek, o ülkelerde mülteci konumuna düşmüşlerdir.

Öncelikle mülteci kavramını tanımlayacak olursak, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) mülteciyi "ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönemeyen veya dönmek istemeyen kişi" olarak tanımlamaktadır (UNHCR, 2017). Mülteci olarak tanımlanan bu kişiler hayatlarını kurtarmak,

özgürlüklerini korumak için evlerini terk eden, kendi hükümetlerinin onlara herhangi bir koruma sağlamadığı için göç etmek zorunda kalan insanlardır.

Mültecilerin böyle bir durumla karşı karşıya kalmasının nedeni, genellikle kendi devletleri olmakla birlikte, kendilerini korumak için başka bir ülkeye gittikleri zaman, gittikleri ülke eğer barınma için izin vermez, geçim kaynağı sağlamazsa, bu insanlar kendi ülkelerinde yaşayacakları zor durumları, kendi vatanları dışında bir yerde, ortada kalmışlıkla, açlıkla vb. gibi durumlarla karşılaşarak, ölüme mahkûm edilebilirler.

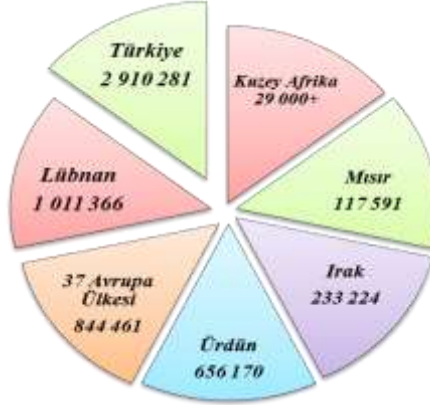
Hayatta kalabilmek için ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan mülteciler, her geçen gün Ortadoğu ve Avrupa'ya göç etmek zorunda bırakılmışlardır. Ayrıca bu göç esnasında birçok olumsuz durumla karşı karşıya kalırken, çok sayıda kişinin göç yolunda hayatını kaybetmesine de yol açmıştır. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)'ne bağlı Küresel Göç Veri Analiz Merkezi (GMDAC)'nin verilerine göre, 2015 yılında 6.107 göçmenin, 2016 yılında ise 7.763 göçmenin uluslararası göç sırasında hayatını kaybettiği belirlenmiştir. Bunun yaklaşık 5000 kişinin Suriye krizi sonucu ortaya çıkan göçten kaynaklandığı tahmin edilmektedir (IOM's GMDAC, 2016). Dünya çapında endişeye neden olan Suriye'deki iç savaşın sonucunda gerçekleşen göçler, bölgesel bir sorun olmaktan çıkmış, neredeyse küresel bir sorun haline gelmiştir.

5. Suriye'de Kriz Sonrası Ortaya Çıkan Göç Hareketlerinin İncelenmesi

2011 yılında başlayan iç savaş sonrası ülkesini terk etmek zorunda kalan insan sayısı 5 Nisan 2017 itibarıyla 5.025.251 kişiye ulaşmıştır. Erkek mülteci sayısı, belirtilen kişi sayısının %51.5'ini oluştururken, %48.5'i oranında kadın mülteci bulunmaktadır. Savaştan etkilenen mültecilerin yaş oranlamasına göre, yaklaşık %49'u 18-59 yaşları arasındaki yetişkinleri göstermekteyken, %34 oranında 0-11 yaşları arasındaki çocuk mülteci sayısını göstermektedir. Yaşları 12-17 arasında değişen genç mülteci sayısı yaklaşık olarak %14 iken, 60 yaş ve yukarısı yaşlar arasında kalan mülteci sayısı ise, yaklaşık %3 oranındadır (UNHCR, 2017).

Suriye'de yaşanan krizden sonra insanlar, göç kabul edebilen Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan, Kuzey Afrika ülkeleri, Avrupa ülkeleri ve Türkiye'ye göç etmek zorunda kaldıkları için, yoğun bir göç hareketi başlamıştır. Bu göçler, her ülkeye eşit miktarda dağılmamakla birlikte, ülkelerin uyguladığı politikalara göre, kabul ettiği mülteci sayısına göre değişiklik göstermektedir.

Şekil 3: Suriye'den Yoğun Olarak Göç Alan Ülkelerdeki Mülteci Sayısı

Kaynak: UNİCEF Syria Crisis Humanitarian Results 2017

Nisan 2017 tarihi itibarıyla, UNHCR'nin verilerine göre; Mısır, Irak, Ürdün ve Lübnan'da kayıtlı 2 milyon Suriyeli mülteci ve Kuzey Afrika'da kayıtlı 29.000'den fazla Suriyeli mülteci olduğu tespit edilmiştir. Türkiye ise, 2.9 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Toplam Suriyeli mülteci sayısı, Nisan 2017 itibarıyla 5.025.251 kişi olarak hesaplanmaktadır (UNHCR, 2017). Türkiye, nüfusuna oranla en çok mülteci kabul eden ülke olmuştur.

UNİCEF'nin Mart 2017 raporuna göre, Mısır'da 117.591, Irak'ta 233.224, Ürdün'de 656.170 ve Lübnan'da 1.011.366 kişi sayısı kadar Suriyeli mülteci barındırmaktadır (UNİCEF Syria Crisis Humanitarian Results, 2017).

UNHCR'nin verilerine göre, 37 Avrupa ülkesi için, Nisan 2011 ve Ekim 2016 tarihleri arasında toplam sığınmacı sayısı 884.461 kişi olarak tespit edilmiştir. Tespit edilen bu sayılara göre ülkelerde bulunan kişi sayısını oranlayacak olursak, Almanya ve İsveç %65'ine, Macaristan, Avusturya, Hollanda, Danimarka ve Bulgaristan %22'sine ve diğer ülkelerde toplam %13 oranında ülkesinde mülteci barındırmaktadır (UNHCR, 2017).

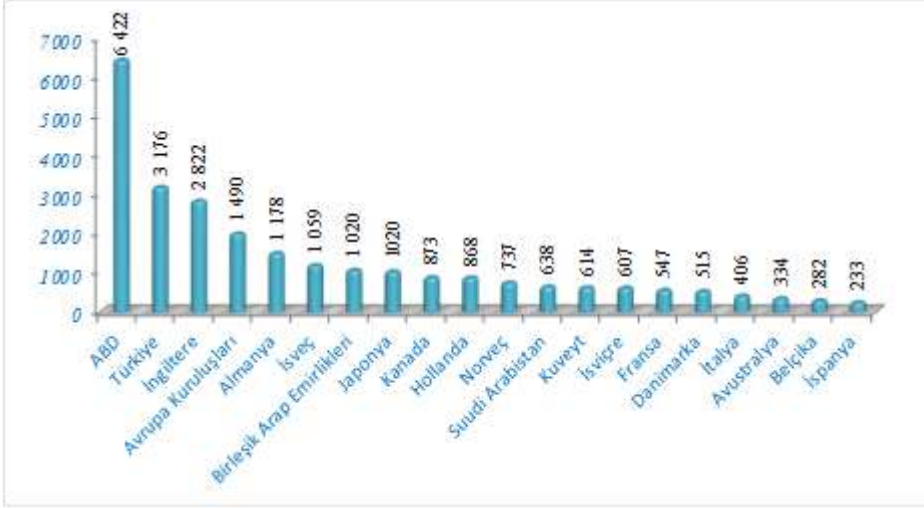
Suriye krizi sonrası ortaya çıkan göç dalgası, mülteci kampları açısından ele alındığında, genellikle savaşın gerçekleştiği ülkenin sınır komşusu olan ülkelere ya da savaşın yaşandığı ülkelerde oluşturulan, güvenli bölge adı verilen kısımlara yapılan kamplardan oluşmaktadır. Bu kamplar, uluslararası kuruluşlar, gönüllü devletler ve Birleşmiş Milletler tarafından finansmanının karşılandığı insani yardım alanları konumuna getirilerek, savaştan kaçarak kurtulan sivillerin sığınma, barınma, insani ihtiyaçlarını karşılayabildiği kamplar haline getirilmiştir (Eker, 2015: 55).

Suriye'de kriz sonrası ortaya çıkan göç dalgasında 5.025.251 kişinin mülteci olarak göç ettiği bilinmekle birlikte, bu sayının 486.385 kişisi kamplarda yaşamını devam ettirmektedir (UNHCR, 2017). Türkiye'de Malatya, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Kahramanmaraş, Mardin, Kilis, Şanlıurfa, Gaziantep ve Hatay illerine konteynerkent ve çadırkentleri şeklinde kurulan 26 barınma merkezi ile mülteciler için yeni bir yaşam alanı sunulmuştur. Türkiye'nin kurmuş olduğu bu konteynerkent ve çadırkentlerde, 273.585 Suriyeli mülteci kontrollü ve düzenli bir şekilde barındırılmaktadır (AFAD, 2017). Suriyeli mülteci sayısının yoğun olduğu diğer ülkelerde kamp sayısı az olmakla birlikte, Ürdün'de BM ile ortak idaresi olan Zaatarı Mülteci Kampı, Irak'ta El Ubaidi Mülteci Kampları mevcuttur. Lübnan'da ise, küçük çaplı kamplar olmakla birlikte, resmi bir kamp bulunmamaktadır. Kamplarda yaşayan kişi sayısına bakılırsa, göç eden mülteci sayısının yaklaşık olarak %10'una karşılık gelmektedir. Geriye kalan %90'lık kesimin kamplarda barınmadığı düşünülürse, gerçekleşen göç ve Suriyeli mülteciler için ne kadar büyük bir kamusal mal ve hizmet harcaması yapılması gerekliliğini ve ne boyutta küresel bir sorun haline geldiğini ortaya koymaktadır.

6. Suriye Krizi Sonrası Ülkelerin ve Uluslararası Kuruluşların Yaptıkları İnsani Yardımlar

Suriye'de yaşanan iç savaş sonucu, ülkelerini terk eden Suriyeli mülteciler, artık Suriye'nin değil, tüm dünyanın ilgilenmesini zorunlu kılan, küresel niteliğe dönüşmüş bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Küresel nitelikteki bu sorunu çözebilmek için ülkelerin ya Suriyeli mültecilere kapılarını açarak yaşam olanakları sunmaları gerekmekte ya da Suriyeli mültecilere kapılarını açan ülkelere kendi sunamadıkları imkanları sunabilmeleri için insani yardımlar yaparak, ülkesini terk eden yaklaşık 6 milyon insana yaşama imkanı sunmaya yardımcı olmaları gerekmektedir. Bunun yanısıra çatışma bölgelerinde hala yaşamını sürdürmekte olan insanlara da kamusal nitelikli harcamalar yapılarak temel yaşam için gerekli harcamalar da yapılması gerekmektedir. Küresel İnsani Yardım Raporu (GHA)'nın verilerine göre, ülkelerin yapmış oldukları yardımlar Grafik 1'de verilmiştir.

Grafik 1: 2015 Yılında Ülkelerin Yaptığı İnsani Yardım Miktarları (Milyon \$)

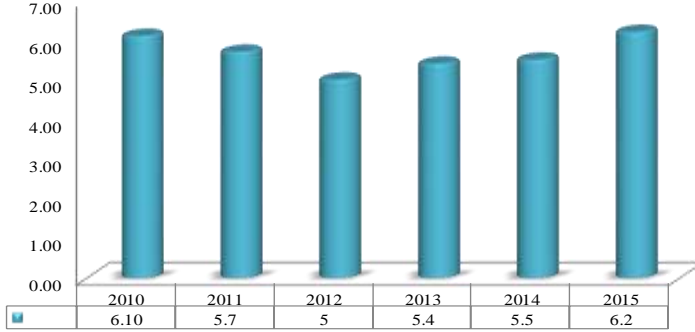
Kaynak: Küresel İnsani Yardım Raporu, 2016

Küresel İnsani Yardım Raporuna göre, 2015 yılında hükümetlerin gerçekleştirmiş oldukları yardımların miktarları yukarıdaki şekilde görüldüğü gibidir. Buna göre insani yardımlar için en yüksek harcamayı gerçekleştiren ülke 6.4 milyar USD ile ABD olmuştur. ABD'den sonra en yüksek insani yardım harcamasını 3.2 milyar USD ile Türkiye gerçekleştirmiştir. Ardından 2.8 milyar USD ile İngiltere insani yardım gerçekleştirmiştir. Bunu takip eden 1.5 milyar USD ile Almanya, 1.2 milyar USD ile İsveç ve 1.1 milyar USD ile Birleşik Arap Emirlikleri insani yardım harcamaları gerçekleştirmiştir.

Türkiye, 2013 ve 2014 yıllarında ABD ve İngiltere'den sonra dünyanın en çok insani yardım harcaması yapan üçüncü ülkesi olmuştur. Türkiye'nin 2014 yılında yaptığı insani yardım miktarı 1.6 milyar USD iken, 2015 yılında bu yardım miktarını ikiye katlayarak 3.2 milyar USD insani yardım gerçekleştiren ve yardımını sürekli arttıran bir ülke olmuştur (AFAD, 2016).

Türkiye'nin Suriyeli mülteciler konusunda izlemiş olduğu politikalarla da ilişkilendirilecek olursa, gerçekleştirmiş olduğu insani yardım harcamasının yüksekliğini açıkça doğrular nitelikte olup, gerçekleştirmiş olduğu insani yardım harcamasının 2015 yılındaki ikinci en yüksek yardım yapan ülke olduğunu göstermektedir. Bu rapora göre, 2015 yılında 20 devletin yardımlarının tüm uluslararası insani yardımlara katkısı %97 oranında olup, 21 milyar USD olmuştur (GHA, 2016).

Grafik 2: Uluslararası Yardım Kuruluşlarının Yıllara Göre İnsani Yardım Harcamaları

Kaynak: Küresel İnsani Yardım Raporu, 2016

Genel itibarıyla uluslararası yardım kuruluşlarının harcamalarına bakılacak olursa, insani yardım için yapılan harcamalarının miktarı yadsınamayacak kadar yüksek düzeydedir. Daha önceki şekilde gördüğümüz ülkelerin yardımlarıyla kıyaslayacak olursak, kimi üç ülkenin insani yardımının toplamından, kimisi ise iki ülkenin yardımının toplamından daha fazladır. Bunların yanında özel yardımlar olarak; bireyler, vakıflar, şirketler ve ulusal toplumların da insani yardımlar yaptıkları da bilinmektedir.

Şekil 4: İnsani Yardımlarının Yıllara Göre Toplam Miktarı

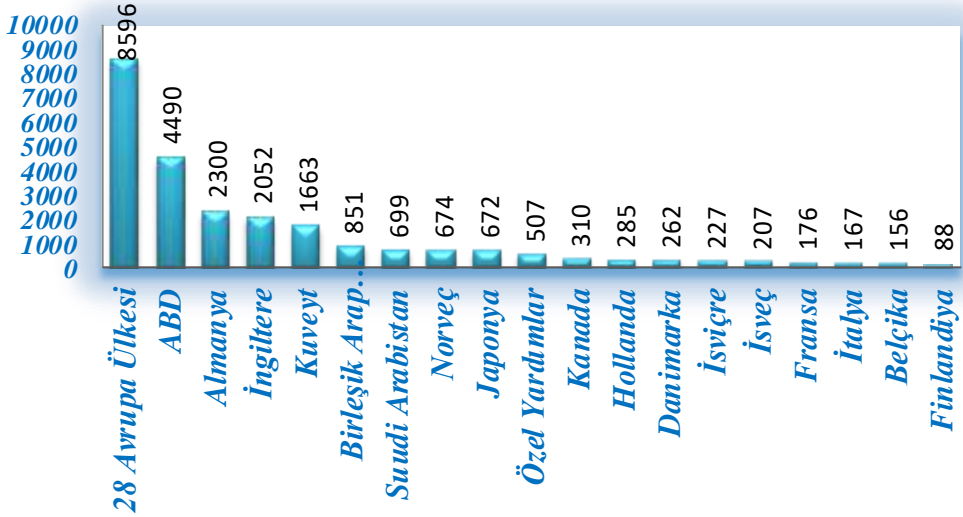

Kaynak: Küresel İnsani Yardım Raporu 2016

Ülkelerin ve uluslararası kuruluşların insani yardımlarının toplamı Şekil 4'te gösterilmiştir. Bu insani yardımlar, tüm dünyadaki insani yardım durumları için harcanmış olup, 2011 yılında 20.2 milyar USD olan insani yardımlar, 2012 yılında 18 milyar USD'a düşmüş ve 2013 yılında yeniden yükselme eğilimine girerek sürekli bir artış içinde devam etmiştir (GHA, 2016). Ülkelerin Suriye krizinden bu yana 6 yıl boyunca, Suriyeli mülteciler ve Suriye'de yaşayan halk

için gerçekleştirmiş olduğu insani yardım harcamaları bir grafik yardımıyla ülkeler, 28 Avrupa ülkesinin ortak kuruluşları ve özel yardımlar şeklinde gösterilmiştir.

Grafik 3: 2010-2016 Yılları Arasında Ülkelerin Suriye İçin Yaptıkları İnsani Yardımlar (Milyon \$)

Kaynak: Syrian Refugees (<http://syrianrefugees.eu/asylum/>)

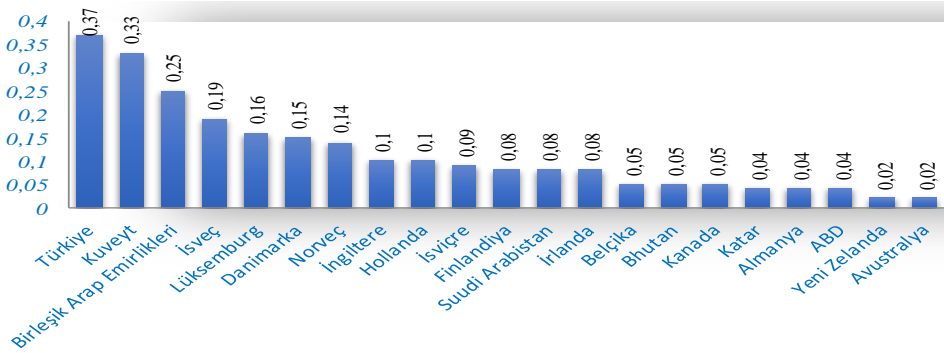
Suriye'de ortaya çıkan iç savaş sonucu küresel nitelikte insani yardıma muhtaç duruma gelen Suriyeli mülteciler için 2010-2016 yılları arasında ülkelerin 6 yıl boyunca gerçekleştirmiş oldukları insani yardım harcamaları Grafik 3 ile gösterilmiştir. 28 Avrupa ülkesi olarak, bu Avrupa ülkelerinin ortak bir uluslararası yardım örgütü vasıtasıyla yapmış oldukları yardımlar gösterilmektedir. 28 Avrupa ülkesinin oluşturduğu yardım kuruluşlarının Suriye için 6 yıl boyunca gerçekleştirdiği insani yardım miktarı 8.596 milyar USD olup, ABD'nin devlet bünyesinde 6 yıl boyunca Suriye için gerçekleştirmiş olduğu yardım miktarı 4.490 milyar USD'dir. Ardından 2.300 milyar USD ile Almanya, 2.052 milyar USD ile İngiltere ve 1.663 milyar USD ile de Kuveyt gelmektedir (Syrian Refugees). Türkiye, Suriye'de çıkan krizden bu yana 6 yıl boyunca, sığınmacıların yaralarının sarılması ve yeniden hayata tutunmaları için BM standartlarında 25 milyar USD aşkın bir kaynak harcamış olup, uluslararası toplumun, Türkiye'nin bu fedakârlığına katkısı 526 milyon USD olmuştur (AFAD, 2017).

Birleşmiş Milletler İnsani Yardım Koordinasyon Ofisi Finansal Takip Servisi (UN-OCHA FTS)'nin yayınladığı rapora göre yapılan uluslararası insani yardımların, 2012 yılında 1.3 milyar USD'inin, 2013 yılında 4.6 milyar USD'inin,

2014 yılında 5.3 milyar USD ve 2015 yılında ise 6.7 milyar USD'nin Suriye için yapılan uluslararası insani yardım olduğu ifade edilmektedir.

Ülkelerin insani yardım miktarlarının, gayrisafi milli gelirleri içerisindeki oranlarına bakıldığında, ülkelerin insani yardım politikalarının boyutunu ifade edebiliriz.

Grafik 4: 2015 Yılında Ülkelerin İnsani Yardımlarının Gayrisafi Milli Gelir İçindeki Payı

Kaynak: Küresel İnsani Yardım Raporu 2016

Ülkelerin 2015 yılında gerçekleştirmiş oldukları insani yardımların gayrisafi milli gelir içindeki paylarına bakıldığı zaman, Türkiye'nin 2015 yılında milli gelirinden insani yardım için en çok pay ayıran ülke olduğu görülmektedir. Milli gelir temelinde değerlendirdiğimizde Türkiye, milli gelirinin 0,37'sini insani yardım için ayırarak, "Dünya'nın En Cömert Ülkesi" olmuştur (AFAD, 2016).

7. Göçün Etkilerine Yönelik Yapılan Kamusal Harcamalar

Suriye'de yaşanan iç savaş sonrasında göç etmek zorunda bırakılan insanlar, uyguladıkları politikalara göre göç kabul eden ülkelere doğru, yoğun bir göç hareketi başlatmıştır. Gerçekleşen bu yoğun göç hareketi sonucunda, kimi ülkelere daha fazla göç yapılırken, kimi ülkelere daha az göç yapılmıştır. Bazı ülkeler ise, Suriyeli mültecilerin göçüne çok sınırlı sayıda izin vererek, kendi ülkelerine göçü engellemeye çalışmışlardır. Bu durumda, bazı ülkeler göçü derinlemesine hissederek, kamusal mal ve hizmet ihtiyaçlarının temini için çok fazla maliyete katlanmak zorunda kalırken, göçe sınırlı miktarda izin veren ülkeler daha düşük maliyetlere katlanmaktadır. Bulunduğu bölgeyi etkilemekten de öteye giderek, Avrupa'nın hatta dünyanın önemli bir bölümünü etkileyen bu göç hareketi, bölgeselliğin yanında neredeyse küresel bir boyut halini almıştır. Küresel bir sorun haline gelen bu durum, ancak küresel nitelikli kamusal mal ve hizmetler sunularak çözüme kavuşturulabilir.

Göç dalgasının meydana gelmesiyle birlikte, kamusal nitelikli eğitim, sağlık, barınma, gıda tüketimi ve güvenlik gibi birçok mal ve hizmet üretimi ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Küresel bir sorun haline gelen bu göç olgusu, küresel nitelikte kamusal mal ve hizmet üretimi yapılmasını zorunlu kılmıştır. Bu küresel nitelikli kamusal mal ve hizmet üretimi için yalnızca göç alan ulusların değil, dünyayı etkileyen bir sorun haline geldiği için tüm ulusların ve uluslararası kuruluşların bu mal ve hizmetlerin maliyetlerine katlanarak üretimini gerçekleştirmesi gerekmektedir.

Suriye krizinden sonra yoğun göç kabul eden ülkelerin bu mal ve hizmet üretiminin tamamını gerçekleştirmesi mümkün değildir. Bu ülkeler, mal ve hizmetin bir miktarını kendileri üretmek zorunda kalırken, üretilmeyen kısım için ülkelere ve yardım kuruluşlarından finansman ihtiyacını karşılaması beklenir. Bölgesel esneklik planına göre, ülkelerin üretmesi gereken ancak üretilmediği mal ve hizmetler için gerekli finansman ihtiyacı ve gerçekleşen tutarlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Göç Alan Ülkeler Çerçevesinde Gerekli Yardım ve Gerçekleşen Yardım Miktarları

	<i>Gerekli Miktar (\$)</i>	<i>Gerçekleşen Miktar (\$)</i>	<i>Gerçekleşme Oranı</i>
<i>Mısır</i>	129,664,428	2,378,570	2%
<i>Irak</i>	228,144,832	29,133,535	13%
<i>Ürdün</i>	1,189,871,547	99,532,919	8%
<i>Lübnan</i>	2,034,796,909	100,406,779	5%
<i>Türkiye</i>	890,172,034	122,653,203	14%
<i>Bölge</i>	160,605,983	79,020,567	
Toplam	4,633,255,733	433,125,575	9%

Kaynak: 2017 Regional Refugees & Resilience Plan Report (3RP)

2017 Bölgesel Mülteci ve Esneklik Raporuna göre, Suriyeli mültecilerin göç hareketlerine karşı Mısır, Irak, Ürdün, Lübnan, Türkiye ve Suriye bölgesinde yaşayan mülteciler için gerekli eğitim, sağlık, barınma, gıda tüketimi ve güvenlik gibi birçok mal ve hizmet ihtiyacının yardım örgütleri ve ülkeler tarafından karşılanması için gerekli finansman ihtiyacı miktarı Tablo 1'de görüldüğü üzeredir. Bu finansman ihtiyaçlarının Mısır'da %2'si, Irak'ta %13'ü, Ürdün'de %8'i Lübnan'da %5'i ve Türkiye'de %14'ü gerçekleştirilebilmiştir. Toplam finansman ihtiyacının %9'u karşılanmış olup, %91 oranında finansman gereksinimi devam etmektedir. En yüksek göç alan ülkenin Türkiye olduğu bilinirken, gerekli finansman ihtiyacının düşüklüğü göze çarpmaktadır. Bu durumun Türkiye hükümetinin göç hareketine karşı gereken ihtiyaçlarının çoğunluğunu kendi bütçesinden temin ederek mal ve hizmet harcaması yaptığı tahmin edilmektedir.

7.1.Eğitim

Eğitim, çocukların gelişiminde hayati bir öneme sahip olduğu için, evrensel bir insan hakkı olarak tanınmıştır (Sayın ve diğ., 2016: 11). Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi madde 22’de sığınma ülkesinin mültecilere eğitim sağlama sorumluluğunu yeniden açıklar (UNHCR, 1994: 109). Bu nedenle, temel eğitim eksikliği insan hakları ihlali anlamına gelmekte olup, Suriyeli mülteci çocukların eğitimi tüm dünyayı ilgilendiren çok ciddi bir öneme sahiptir. Zira, Suriye’den gelen mültecilere ve bilhassa da çocuk ve gençlere, kaliteli eğitim imkanları sunulursa, gelecekte de kendi ülkeleriyle sığındıkları ülkeler arasında olumlu ilişkiler kurulmasına katkı sağlayabileceklerdir (Şahin ve diğ., 2015: 192). 2015 yılının sonundan itibaren Türkiye’de, 663.138 (6-17 yaşları arası) Suriyeli mülteci çocuğun eğitime ihtiyacı vardır. Suriyeli mültecilerin ve mülteci çocukların eğitimi için, UNHRC ve UNICEF’in liderlik ettiği, Ulusal Eğitim Başkanlığı (MoNE), Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD), Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM)’nün de yardımları ile birlikte, 2016 yılında 117.415.000 USD eğitim harcaması gerçekleştirilmiştir (3RP, 2017).

Türkiye, kendisine sığınan Suriyeli çocukların okullarına devam etmelerine öncelik vererek, AFAD barınma merkezlerinde 80.742 bin çocuk eğitime kazandırmıştır. AFAD ve Milli Eğitim Bakanlığının işbirliğiyle atılan adımlar neticesinde anaokulundan lise son sınıfa kadar toplam 508.846 bin çocuk sokaklardan alınarak okula devam ettirilmeleri sağlanmıştır. Ayrıca AFAD barınma merkezlerinde yabancı dil, bilgisayar okuryazarlığı, halı dokuma gibi çeşitli sertifika programlarında 225 bin Suriyeli mülteciye eğitim kurslarına katılma imkanı sağlamıştır (AFAD, 2016).

7.2.Sağlık

Savaş, küresel bir sorun olmakla birlikte, aynı zamanda küresel bir sağlık sorunudur. Mülteci ya da sığınmacıların yoğun olarak bulunduğu bölgelerde sağlık kurumlarına ulaşım sıkıntısı, kötü beslenme, kötü yaşam koşulları, dil sorunu, eğitim düzeyinin düşmesi, yetersiz temizlik koşulları, ekonomik yetersizlik, sosyal güvence olmaması gibi nedenler sağlık üzerine olumsuz etki etmektedir (Aygün ve diğ., 2016: 2). Sağlık, erişimi en önemli kamusal nitelikli hizmetlerden birisidir. En yakınlarını bombardımanlarda kaybedenler için psikolojik destek, travma sonrası programlar, sakat kalanlara protez sağlanması gibi yardımlar da sağlık hizmetleri arasında bulunmaktadır (Sayın ve diğ., 2016: 11). Suriye’de yaşanan savaştan sonra en çok harcama gerektiren hizmetlerdendir. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)’nin öncülüğünde, IOM, UNFPA ve diğer yardım kuruluşlarında katkısıyla 2016 yılında Suriyeli mülteciler için sağlık harcamaları 29.206.400 USD olarak gerçekleştirilmiştir (3RP, 2017).

Türkiye’de, Sağlık Bakanlığı Suriyeli sığınmacılar için çok sayıda Göçmen Sağlığı Merkezleri kurmuştur. Türkiye’de kayıtlı tüm Suriyelilere sağlık hizmetleri ve ilaçlar Sağlık Bakanlığı işbirliği ile ücretsiz olarak sunulmaktadır. 2011 yılından bu yana Suriye ve Iraklı sığınmacıların tedavileri kapsamında 841.118 bin ameliyat gerçekleştirilmiş; 1.016.261 yatan hasta ve 22.497.207 milyon poliklinik hizmeti verilmiştir. 197.948 bin Suriyeli bebek de gözlerini Türk topraklarında açmıştır (AFAD, 2016).

7.3.Temel İhtiyaçlar – Barınma – Gıda – Güvenlik

Suriye’den göç etmek zorunda kalan mülteciler, neredeyse herşeylerini savaşta kaybettikleri için, bütün temel ihtiyaçlara, gıdaya, barınmaya ve bunun gibi bir çok mal ve hizmete ihtiyaç duymaktadır. UNHCR’nin liderliğinde IOM, UNDP, UNFBA, UNICEF, AFAD gibi kuruluşların desteğiyle 2016 yılında 221.575.700 USD miktarında temel ihtiyaç harcamaları; 110.891.000 USD miktarında güvenlik ve koruma harcamaları ve 87.500.000 USD miktarında geçimlerinin sağlanması için harcama gerçekleştirilmiştir (3RP, 2017).

Türkiye, sıfır noktası insani yardımlar kapsamında gıda, gıda harici malzemeler, barınma, hijyen, ilaç ve tıbbi malzemeler vb. toplamda 1.75 milyar TL değerinde insani yardım, 31 bin araçla Suriye’deki ihtiyaç sahiplerine ulaştırmıştır (AFAD, 2016).

Türkiye’de 26 barınma merkezi oluşturularak 262.868 kişiye barınma hizmetleri, Türk mühendisleri tarafından geliştirilen Afet Geçici Kent Yönetim Sistemi (AFKEN) yazılımı ile koordine edilmekte olup, afetlerde ve acil durumlarda sağlanan geçici barınma hizmetlerinde yeni bir standart oluşturan AFKEN, 2015 yılında Birleşmiş Milletler tarafından En İyi Kamu Hizmet Ödülü’ne layık görülmüştür (AFAD, 2016).

Türkiye’de en az altı ay süreyle kayıtlı olan Suriyeli mültecilerin ilk kayıtlı oldukları ilde iş başvurusu yapmasına izin verilerek, en az asgari ücret ödenmesi gerektiği planlanmaktadır (UNHCR, 2017). Bunun yanında Suriyeli mültecilere, belirli bir işletme, meslek veya coğrafi alanla sınırlı olmaksızın, süresiz bir çalışma izni verilebilmektedir. Türkiye çok sayıda Suriyeli mültecilere iş fırsatlarına erişimini geliştirmiştir.

Türkiye, Suriyeli sığınmacıların yaralarının sarılması ve yeniden hayata tutunmaları için BM standartlarında 25 milyar USD’ını aşkın bir kaynak harcamıştır. Uluslararası toplumun, Türkiye’nin bu fedakârlığına karşı verilen bu destek 526 milyon USD olmuştur (AFAD, 2016).

8. Sonuç

Suriye’de yaşanan iç savaş, kendi sınırları içerisinde yaşanan bir sorun olmaktan çıkarak, küresel bir boyuta ulaşmıştır. Suriyeli insanlar, hayatta kalma

mücadelelerini başka bir ülkeye göç ederek sürdürmeye çalışmaktadır. Bu durumda, yoğun bir göç dalgası savaşın yaşandığı bölgeyi de aşarak, dünya üzerindeki çoğu ülkeyi de içine almıştır. Türkiye, Lübnan, Mısır, Irak gibi bazı ülkeler, Suriyeli mültecilerin gerçekleştirdiği bu yoğun göç hareketine karşı açık kapı politikası izleyerek adeta göç merkezi haline gelirken, bazı ülkelerse bu göç hareketlerine sınırlı sayıda izin vermiştir. Ortadoğu'dan göç eden Suriyeli mültecilere kapılarını açan bu ülkeler, savaş mağduru insanlara karşı duyarsız kalmamakla birlikte, Birleşmiş Milletler ve gelişmiş ülkelerin gerçekleştirmesi gereken duyarlılığı göstererek, gerekli kamusal mal ve hizmet üretimini gerçekleştirmeye gayret göstermişlerdir. Suriyeli mültecilerin gerçekleştirdiği bu göç hareketi, sağlık, eğitim, güvenlik, barınma, temel ihtiyaçlar vb. gibi küresel nitelikte kamusal mal ve hizmet üretimi ihtiyacını doğururken, gerçekleştirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu küresel nitelikte olan mal ve hizmetlerin üretimini gerçekleştirmek için ülkeler birçok maliyete katlanmaktadır. Bu maliyetler, yalnızca göç alan ülkeleri değil, hemen hemen dünya üzerindeki çoğu ülkeyi de ilgilendiren, sadece göç alan ülkelerin kaldıramayacağı niceliktedir. Ancak, yapılan yardımların miktarlarına bakıldığı zaman ülkelerin bu küresel soruna karşı daha az duyarlı olduğu görülmekte olup, bu maliyetlere çoğunlukla göç alan ülkelerin katlandığı görülmektedir. Bir diğer ifade ile kamusal malların temel özelliklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan bedavacılık sorunu burada da karşımıza çıkmaktadır. Birçok ülke, ortaya çıkan göç hareketi karşısında herhangi bir maliyete katlanmadan veya az bir maliyete katlanarak, göçün meydana getirebileceği olumsuz etkilerden korunmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da kamusal nitelikli mal ve hizmet üretimi ya gerçekleştirilememekte ya da yetersiz düzeyde sunularak göçün ortaya çıkarabileceği sosyal, ekonomik, güvenlik ve sağlık gibi birçok alanda olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir.

Sonuç olarak sunulan kamusal mal ve hizmetlerin düzeyinin hala yetersiz olduğu ve maliyetlerinin uluslararası kuruluşlar ve ülkeler yeterince karşılanmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle ülkelerin küresel nitelikteki bu soruna karşı göç alan ülkelerin üretimini gerçekleştirdiği kamusal mal ve hizmetlerin maliyetlerine daha fazla katkı yapılması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

AFAD, (2017), (<https://www.afad.gov.tr/tr/2374/Barinma-Merkezlerinde-Son-Durum>), 21 Mart 2017'de erişildi).

AKDOĞAN, D. Akbaş (2011), *Türkiye'de Devletin Doğal Tekeller Alanındaki Düzenleyici Rolü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

ALTAY, Asuman (2015), *Kamu Maliyesi Teorisi, Gelişimi ve Kapsamı*, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

AYGÜN, O., Ö. Gökdemir, Ü. Bulut, S. Yaprak ve D. Güldal (2016), *Bir Toplum Sağlığı Merkezi Örneğinde Sığınmacı ve Mültecilere Verilen Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinin Değerlendirilmesi*. Volume 10, No 1.

BAKEWELL, Oliver (2015), Göç Kuramında Yapı ve Fail Kavramları Üzerine Bazı Görüşler, *Göç Araştırmaları Dergisi 2 (1): 188-218*.

BÜLBÜL, Serpil ve Ali Köse (2010), Türkiye’de Bölgelerarası İç Göç Hareketlerinin Çok Boyutlu Ölçekleme Yöntemi ile İncelenmesi, *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi 39 (1): 75-94*.

ÇELEBİ, A. Kemal ve A. Zafer Yalçın (2008), Kamusal Mallar Teorisinin Değişimi: Bölgesel Kamusal Mallar, Yönetim ve Ekonomi, *Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi 15(2): 1-19*.

ÇELİK, Şener (2014), Suriye İç Savaşı’nda Silahlı Çatışma Hukuku İhlalleri, *İGÜSBD 1 (2): 37-65*.

Dış İşleri Bakanlığı (2017), 2017 Yılı Başında Dış Politikamız, (http://www.mfa.gov.tr/site_media/html, 11 Nisan 2017’ de erişildi).

EDİZDOĞAN, Nihat, Ö. Çetinkaya ve E. Gümüş (2010), Kamu Maliyesi, 11. Baskı, Ekin Yayıncılık, Bursa.

EKER, Sami (2015), Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği, *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi 2 (1): 31-66*.

ENGİN, İsmail ve S. Şahin (2017), Maliye ve Vergi Hukuku Ders Notları, 4. Baskı, Umuttepe Yayınları, İstanbul.

ERŞEN, Emre (2014), Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Dünya Siyaseti, *Uluslararası İlişkilere Giriş Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, Editör: KARDAŞ, Ş. ve A. Balcı, Küre Yayınları.

ETZO, Ivan (2008), Internal Migration: A Review of the Literature, *MPRA Paper*, Sayı: 8783, (<http://mpra.ub.uni-muenchen.de/8783/>, 18 Nisan 2017’ de erişildi).

GHA, (2016). Global Humanitarian Assistance (GHA). (<http://www.globalhumanitarianassistance.org/>, 11 Nisan 2017’de erişildi).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, (www.goc.gov.tr, 17 Mart 2017’de erişildi).

GÖKER, Zeliha (2008), Kamusal Mallar Tanımında Farklı Görüşler, *Maliye Dergisi 155: 108-118*.

GÖKER, Zeliha (2009), Küresel Kamusal Bir Mal: Finansal İstikrar, *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi* 17: 7-22.

GÜLLÜPINAR, Fuat (2012), Göç Olgusunun Ekonomi-Politiği ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme, *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi* 4: 53-85.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2006), Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması, (http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tgyona/TGYONA_rapor.pdf, 11 Nisan 2017'de erişildi).

HRW (2017), Human Right Watch World Report (HRW), (<https://www.hrw.org/tr/world-report/2017/country-chapters/298673>, 20 Mart 2017' de erişildi).

IOM's GMDAC (2016), Uluslararası Göç Örgütüne Bağlı Küresel Göç Veri Analizi Merkezi (IOM's GMDAC), Migrant Deaths and Disappearances Worldwide: 2016 Analysis, (<http://gmdac.iom.int/gmdac-data-briefing-8>, 14 Nisan 2017'de erişildi).

IOM, (2009), Göç Terimleri Sözlüğü, Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Çev., Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş. Ltd.Şti., *Uluslararası Göç Hukuku*, Editör: Bülent Çiçekli, (<http://www.goc.gov.tr/icerik6/goc-terminolojisi>, 09 Mart 2017'de erişildi).

KARAASLAN, Erkan (2005), Kamu Kesimi Eğitim Harcamalarının Analizi, *Maliye Bakanlığı Maliye Dergisi* 149: 36-74.

KAYIRAN, Meltem (2013), Kamu Malları: Piyasa Başarısızlığı mı Teorilerin Başarısızlığı mı?, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 68 (4): 147-184.

KİRMANOĞLU, Hülya (2013), *Kamu Ekonomisi Analizi*, 4. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul.

KİRMANOĞLU, Hülya, B. E. Yılmaz ve N. Susam (2006), Maliye Teorisi'nin Çıkması: Küresel Kamusal Mallar (Kalkınma Yardımları İçinde Küresel Kamusal Malların Finansmanı), *Maliye Dergisi* 150: 25-52.

MUTLU, Ayşegül (2006), Küresel Kamusal Mallar Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim Sorunları, *Maliye Dergisi* 150: 53-78.

ÖZTÜRK, Nazım (2005), İktisadi Kalkınmada Eğitimin Rolü, *Sosyoekonomi Dergisi* 1 (1): 27-44.

PEHLİVAN, Osman (2012), *Kamu Maliyesi*, Murathan Yayıncılık, Trabzon.

PİCKHARDT, Michael (2006), Fifty Years After Samuelson's "The Pure Theory of Public Expenditure": What Are We Left With?, *Journal of History of Economic Thought* 28(4): 439-460.

SAVAŞAN, Fatih (2014), *Piyasa Başarısızlığından Devletin Başarısızlığına Kamu Ekonomisi*, 4.Baskı, Dora Yayıncılık, Bursa.

SAYIN, Yusuf, A. Usanmaz ve F. Aslangiri (2016), Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği, *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 18 (31): 1-13.

STIGLITZ, J. Eugene (2000), *Economics of the Public Sector*, W.W. Norton, New York.

Syrian Refugees (2016), <http://syrianrefugees.eu/asylum/>, 11 Nisan 2017'de erişildi).

ŞAHİN, İsmail ve Oğuz Düzgün (2015), Türkiye'ye Gerçekleştirilen Ortadoğu Kaynaklı Zorunlu Göçlerin Sosyo-ekonomik Etkileri: 1979-2014 Arası, *Tesam Akademi Dergisi* 2 (2): 167-195.

TURAN, Deniz (2008), *Küresel Kamusal Mallar ve Finansmanı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

UN (2016), *OCHA Syria Coordinated Accountability and Lesson Learning (CALL) Evaluation Synthesis and Gap Analysis 2016*, United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), (<http://www.unocha.org/what-we-do/policy/thematic-areas/evaluations-of-humanitarian-response/reports>), 11 Nisan 2017'de erişildi).

UNHCR, (2017), The UN Refugee Agency, (<http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=29>), 20 Mart 2017'de erişildi).

UNHCR, (1994), *Mülteci Çocuklar Koruma Ve Bakım Kılavuzu*, Ankara.

UNİCEF, (2017), Syria Crisis Humanitarian Results (2017), (<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/>), 11 Nisan 2017'de erişildi).

VERGİL, H., H. Yıldırım, Ö. Sezer, D. Şükrüoğlu, E. Teyyare, F. M. Bayramoğlu, H. Sankır, S. Yılmaz, B. Bahtiyar, G. Tokmak, N. Çolak, S. Yılmaz, Ş. Yeşilyurt ve T. Güven (2014), *Zonguldak İlinde Göçün Sosyo-ekonomik*

Nedenleri ve Alınabilecek Tedbirler, Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları No: 1, Zonguldak.

VURAL, Tarık (2007), *Yerel Kamusal Malların Sunumunda Alternatif Yöntemler*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

YILMAZ, Abdurrahman (2014), Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri, *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 9 (2): 1685-1704.

3RP (2017), (Regional Refugee & Resilience Plan 2017), (<http://www.3rpsyriacrisis.org/>, 11 Nisan 2017'de erişildi).

